

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 13, Sayı: 2, Sayfa: 267-278, ELAZIĞ-2003

ELAZIĞ'DA YAŞAYAN SÜRYANİLERDE DÜĞÜN İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE UYGULAMALAR

*The Beliefs and Practices About the Marriage Ceremony of the Assyrians in
Elazığ.*

Sami KILIÇ

Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Anabilim Dalı, Elazığ
skilic1@firat.edu.tr

Özet

Bu çalışma, Elazığ'da yaşayan Süryanilerin düğün ile ilgili inanış ve uygulamalarını içermektedir. Her toplumda evlenme, bağlı bulunulan kültür tipinin kural ve kalıplarına uyularak gerçekleştirilen bir olaydır. Elazığ'da yaşayan Süryanilerin evlenme törenleri de dini ve kültürel uygulamalardan oluşmaktadır. Dini uygulamaları Hıristiyanlığın kutsal kitabındaki bazı ayetlere dayanan Elazığ'daki Süryanilerin düğünle ilgili inanışlarının kültürel boyutunda, yüz yıllarca Türklerle birlikte yaşamalarından dolayı pek çok noktada Türk kültürünün tesiri görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Elazığ, Süryani, Düğün-Nikah.

Abstract

This study includes the marriage ceremony of the Assyrians who live in Elazığ. In every society the marriage ceremony is a fact which is based on its cultural rules of ways. The marriage ceremony of Assyrians of in Elazığ also consists of religious and cultural applications. The Assyrians of Elazığ whose religious applications consist of some of the verses of the Christian's Holy Book were affected greatly by the Turkish culture in several ways as they have lived with Turks for many centuries.

Key Words: Elazığ, Assyrian, Marriage Ceremony-Engagement.

GİRİŞ

İnsan hayatının önemli geçiş dönemlerinden birisi olan evlenme, milletlerin çoğalması ve devamını sağlayan aileyi oluşturması bakımından önem taşımaktadır. Bu öneminden dolayı her toplumda evlenme merasimi, bağlı bulunduğu kültür tipinin kurallarına göre yerine getirilmesi gerekli olan dini ve örfi bir takım uygulamalar çerçevesinde yapılmaktadır.

Biz bu çalışmada, asırlardır Müslüman Türklerle birlikte yaşayan Elazığ'daki Süryanilerin¹ düğün adetlerini dini ve kültürel yönleriyle ortaya koymaya çalışacağız.

Diğer Hristiyan mezheplerinde olduğu gibi Süryanilerde de evlenmenin dini temeli, Kitab-ı Mukaddes'teki Pavlos'un şu sözlerine dayanmaktadır: "Adam için kadına dokunmamak iyidir. Fakat zinadan dolayı herkesin bir karısı olsun, ve her kadının kendi kocası olsun". "...Ve mukaddes olsun diye, onun uğruna kendisini teslim edip kiliseyi sevdiği gibi, karılarınızı sevin. Böylece kocalar kendi karılarını kendi bedenleri gibi sevmeğe borçludurlar. Kendi karısını seven kendini sever; çünkü kimse hiç bir vakit kendi bedeninden nefret etmemiştir; fakat kendi bedeninin azası olduğu için, Mesih kiliseyi beslediği ve kayırdığı gibi, onu besler ve kayırır. « Bunun için adam babasını ve anasını bırakacak, ve karısına yapışacaktır, ve ikisi bir beden olacaklardır.» Bu sır büyüktür;..."².

A- DÜĞÜN ÖNCESİ ADETLER

Elazığ'da yaşayan Süryanilerde evlenecek olan erkeğin her şeyden önce askerliğini yapmış ve iş sahibi olması gerekmektedir. Erkekler için evlenme yaşı önceki yıllarda 18 iken günümüzde genel olarak 22-25 yaşları arasındadır. Kızlar için evlenme yaşı önceleri 16 iken günümüzde en az 18'dir. Evlenilecek olan kızın en az lise mezunu olması, zihinsel ve bedensel olarak özürsüz olması, ailesinin ve kendisinin dürüst, ahlaklı,

¹ Günümüzde Elazığ'da yaşayan Süryaniler altı aile olup toplam nüfusları on altı civarındadır. Kilise teşkilatı olarak İstanbul metropolitliğine bağlı olan Elazığ'daki Süryanilerin dini ibadetlerini yerine getirmeleri için şehirde iki faal kiliseleri bulunmaktadır. Bunlardan birisi Harput'taki Meryem Ana kilisesi diğeri ise şehir merkezindeki Elazığ Süryani Kadim Kilisesidir. Şehir merkezindeki kilisenin diğeri bir ismi Mar Cerciş kilisesidir. Bu iki kilisedeki dini ayinler, bir peder ve üç diyakos tarafından yaptırılmaktadır. Diyakoslar ayinde pederin yardımcılarıdır. Bunlardan birisi incil-i şemmas, biri afodyahonu ve diğeri horuyo'dur. Rütbe bakımından en üstünü incil-i şemmas, ondan sonra afidyahonu en düşüğü de horuyo'dur. Bunlardan başka çocuklardan oluşan ve kilisede ilahi söyleyen bir gurup daha vardır ki bunlara zamronu denilmektedir. Ayin esnasında kadınlar, pederin ve diyakosların bulunduğu mezbah ismi verilen yere çıkamazlar ve erkeklerin arkasında otururlar. Bu çalışmamızdaki veriler, Elazığ'da yaşamakta olan Süryani cemaatine mensup kişiler ile bizzat mülakat yapılarak elde edilmiştir.

² **Kitab-ı Mukaddes**, Pavlosun Korintoslulara I. Mektubu, 7: 1-2; Pavlosun Efesoslulara Mektubu, 5:27-32. Ayrıca Hristiyanlıktaki evlilikle ilgili geniş bilgi için bkz, Ali Erbaş, **Hristiyan Ayinleri**, İstanbul 1998, s.209-222.

namuslu ve vaftiz olması şartları aranmaktadır. Ayrıca evlenilecek kızın amca, dayı, hala ve teyze kızı gibi yakın akraba olmaması gerekmektedir. Zira bunlar öz kardeş gibi kabul edildiğinden, onlarla evlenilmesi kız kardeşle evlenmek olarak telakki edilmektedir³.

Evlenme çağına gelip de evlenemeyen erkek ve kızlar Pazar günü Harput'taki Meryem Ana kilisesine⁴ giderler, *kahine*⁵ kendilerini okuturlar ve kilisede ekmek dağıtırlar. Bu uygulamalardan sonra da kismetleri açılmamışsa mucizevi olduğuna inandıkları Mardin'deki Deyrulzafaran⁶ ve Mityat'taki Deyrulumur⁷ manastırlarına gidip oradaki azizlerin mezarlarını ziyaret ederler⁸.

1-Kız İsteme ve Söz Kesme

Elazığ'da yaşayan Süryanilerde kız isteme, oğlanın evlenme isteğini annesine bildirmesiyle başlar. Annenin durumu uygun bir ortamda babaya bildirmesi üzerine,

³ İshak Tanoğlu, 1955 Elazığ doğumlu, üniversite mezunu, dış hekimi.

⁴ Harput'taki iç kalenin sur duvarları altında bulunan Meryem Ana kilisesinin diğer isimleri Kızıl kilise, Merşemuni kilisesi, Beni Bauth manastırı, Yakubi kilisesi ve Süryani kilisesidir. Kaynaklarda Harput kalesinden daha eski bir yapı olduğu edilen kilisenin M.S. 179 yılında inşa edildiği iddia edilmektedir. Süryaniler tarafından mucizevi bir kilise olarak kabul edilen Meryem Ana kilisesi, çeşitli tarihlerde tamirat görmüş ve en son 1999 yılında restore edilerek tekrar ibadete açılmıştır. Bkz., Ertuğrul Danık, **Ortaçağ'da Harput**, Ankara 2001, s. 25; Ahmet Aksın, **19.Yüzyılda Harput**, Elazığ 1999, s. 146, İshak Tanoğlu, "Meryem Ana Kilisemiz", **Mesih ile 2000**, Elazığ 2002, s. 12.

⁵ Kahin, doğaüstü yollardan gizli, bilinmeyen şeyleri, geleceği bilme iddiasında bulunan kimse anlamına gelmektedir (Bkz., **Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük C.II**, Ankara 1998, s.1157). Fakat Süryaniler bu kelimeyi din adamı anlamında kullanmaktadır.

⁶ Mardin il merkezinin 5 km doğusunda bulunan Deyrulzafaran Manastırı IV. yüzyılın sonlarında yapılmıştır. Manastır, Kadim Süryanilerin önemli patriklik merkezlerinden birisidir. Manastır tarihi süreç içerisinde beş isimle anılmıştır. Bunlar, Douğunun tanınmış müjdecilerinden Mar Avegin'in ve on azizin mezarlarının buraya taşınmasından dolayı Mar Avegin Manastırı; Mar Avegin'in şakirtlerinden Mar İşlemon'un adına izafeten Mar İşlemon Manastırı; Süryani episkoposlarından Mar Hananya'nın manastırı tamir ettirdiğinden dolayı M.S. 493-518 yılları arası ve sonrasında Mar Hananya Manastırı; Mardin Metropoliti Yuhanna'nın (1125-1169) tavsiyesi üzerine on iki bin azizin mezarı manastırda toplandığı için Oniki Bin Azizler Manastırı; Manastır, etrafında yetişen zafaran bitkisinin hasılatı ile yapıldığında ve rahiplerin meskeni anlamında Deyru kelimesinin birleşmesiyle Deyruzzafaran Manastırır. Manastır 1293-1934 tarihleri arasında Kadim Süryanilerin patriklik merkezi olmuştur. Bkz., Ekrem Sarıkçıoğlu, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, Isparta 2002, s.379-380; Aziz Günel **Türk Süryaniler Tarihi**, Diyarbakır 1970, s.243-244 ; Aziz Koloman, **Ortadoğu'da Süryanilik**, Ankara 1991, s.87.

⁷ Midyat ilçesinin 25 km doğusun Kartmin Köyü yakınlarında bulunan Deyrulumur Manastırı, Turabidin(Mıdyat-Nusaybin) bölgesindeki Süryani Kadim manastırlarının en ünlülerinden birisidir. Manastır 397'de Mar Şamuel ile Mar Şemun tarafından yaptırılmıştır. Manastır tarihi süreç içerisinde dört isimle anılmaktadı. Bunlar, kurucularının isimlerine izafeten Mar Şamuel ve Mar Şamun Manastırı; Kartmin köyüne yakın oluşundan dolayı Kartmin Manastırı; bir çok rahibin ibadet yeri olduğundan rahiplerin meskeni anlamında Deyrulumur Manastırı; 667 yılında manastırın metropolitliğini yapmış olan Mar Gabriel'in ismine izafeten Mar Gabriel Manastırır. Manastır, 615'den 1049'a kadar Turabidin Metropolitlik merkezi olmuş ve bu sıfatını 1915'e kadar korumuştur. Günümüzde ise manastırda bir müdür, yaklaşık 30 din adamı ve 30 orta ve lise öğrencisi bulunmaktadır. Bkz., Aziz Günel, **a.g.e.**, s.253-255 ; Aziz Koloman, **a.g.e.**, s.105-106.

⁸ Naime Tanoğlu, 1928 Elazığ doğumlu, İlkokul mezunu, ev hanımı.

oğlanın evlenmek istediği kız ve ailesi araştırılır. Günümüzde aileler birbirini tanıdığı için araştırma yapmaya gerek görülmemektedir. Baba, kızı uygun gördükten sonra kız tarafına dönürcülüğe gelineceği bildirilir⁹. Bunun üzerine kızın annesi kızı niyetini sorar, o da annesine düşüncesini açıkça söyler. Kızın oğlanla evlenmeye niyeti yok ise kız tarafı, "Müsait değiliz, kızımız daha küçük, evlenmeye henüz kendisini hazır hissetmiyor" gibi mazeretlerle oğlan tarafının dönürcülüğe gelme teklifi geri çevrilir. Bu kızın gönlünün olmadığı anlamına geldiğinden,¹⁰ oğlan tarafı dönürcülüğe gitmez. Beşik kertmesi uygulaması görülmeyen Süryanilerde, kızın gönlü yoksa babası zorla evlendirmez. Zira Süryani inancına göre, evlenen çiftler zina ve sağlık problemi dışında sebep ne olursa olsun - diğer Hıristiyan mezheplerinde olduğu gibi - boşanamaz¹¹. Bu nedenle kızın rızası önemlidir.

Oğlan tarafı kız evinden dönürcülüğe gelmek için olumlu cevap alırsa, kararlaştırılan tarihin akşamı oğlanın babası, annesi, dedesi, ninesi, amcası gibi yakın akrabalar ve kız evi tarafından saygı gösterilen birisi ile beraber kız istemeye gidilir. Dönürcülükte, kız tarafının ikramları yenildikten ve bir müddet sohbet edildikten sonra aile büyüklerinden biri veya hatırı sayılır kişi "Allah'ın emriyle oğlumuzu kızımızı istiyoruz" ifadesiyle kızı babasından ister. Kızın babası isterse bu ilk istemede kızı verebilir. Çünkü kız tarafının dönürcülüğe gelmeleri için haber göndermeleri aynı zamanda kızı vereceklerinin bir işaretidir. Bununla birlikte genelde kızın babası, oğlan tarafından akrabalarına da danışmak üzere belli bir süre ister. Kızın babası akrabalarına danışıp onların da rızasını aldığıında, kadınlar aracılığı ile oğlanın ailesine tekrar kızı istemeye gelmeleri için haber gönderilir. Oğlan tarafı ilk seferde olduğu gibi yakın akrabalarla kız istemeye gelir. Kızın babası kızı verdiğini ifade ettiğinde oğlanın annesi veya ninesi kızı altın yüzük, maddi imkanlarına göre kolye, bilezik gibi takı takarlar. Buna *beh bağlama* denilmektedir¹². *Beh* bağlanması söz kesme anlamına gelmektedir.

⁹ İskender Tanoğlu, 1949 Elazığ doğumlu, Üniversite mezunu, diş hekimi.

¹⁰ Mari Kayar, 1924 Elazığ doğumlu, İlkokul mezunu, ev hanımı.

¹¹ Süryanilerde zina haricinde boşanmanın yasak olması, Kitab-ı Mukaddesde'ki Hz. İsa'nın şu ifadelerine dayandırılmaktadır: "Ferisiler geldiler, ve onu deneyerek: Adama karısını boşamak caiz mi? diye kendisinden sordular. O da cevap verip onlara dedi: Musa size ne emretti? Onlar da dedi: Musa bir boş kağıdı yazmağa ve kadını boşamağa müsaade etmiştir. Fakat İsa onlara dedi: Yüreklerinizin katılığından dolayı size bu emri yazdı. Fakat hilkatın başlangıcından Allah onları erkek ve dişi yarattı. Bunun için bir adam babasını anasını bırakacak, karısına yapışacaktır; ikisi de bir beden olacaktır; şöyle ki, onlar artık iki değil fakat bir bedendirler. İmdi, Allah'ın birleştirdiğini insan ayırmasın. Şakirtler evde bunun için yine kendisine sordular. Onlara dedi: Kim karısını boşar, ve başkası ile evlenirse, ona karşı zina eder; ve kadın kocasını boşar ve başkası ile evlenirse, zina eder." Bkz., **Kitab-ı Mukaddes**, Markos, 10: 2-12; Ali Erbaş, **a.g.e.**, s.214.

¹² Naime Tanoğlu.

Beh bağlama, nişan ve düğünde takılacak takılar hususunda kız tarafının oğlan evine bir zorlaması veya pazarlığı söz konusu değildir. Oğlan tarafı maddi imkanları ölçüsünde takı takar. Kız tarafı söz kesme veya nişandan vazgeçerse söz kesmede ve nişanda takılan takılar oğlan tarafına iade edilir. Oğlan tarafı vazgeçerse iade edilmez¹³.

2- Nişan

Nişanı kız tarafı yapacağından dolayı *beh* bağlandıktan sonra kızın ailesi kendi aralarında toplanıp nişan tarihini kararlaştırırlar. Bir kaç gün sonra oğlan evi büyüklerinden bir kişi, kız evine gelip kızın dedesinden veya babasından nişan tarihini öğrenir¹⁴.

Nişan merasimi önceden kız evinde yapılırken günümüzde düğün salonlarında yapılmaktadır. Kız evi nişana gelen davetliler için yemekli ve içkili bir sofraya hazırlar. Oğlan tarafı nişana gelirken davetlilere ikram edilecek içki ve şekerlemeyi getirir¹⁵.

Nişanda *kahin* de hazır bulunur. *Kahin* yüzüklere, elbiselere, kıza ve oğlana Süryanice dua ve bir ilahi söyler¹⁶. *Kahin*, çiftleri takdis ettikten sonra önce kıza sonra da oğlana yüzükleri takar¹⁷. Yüzükler takıldıktan sonra oğlan evinden bir erkek veya bayan oğlan tarafının hazırladığı takıları kıza takar. Ayrıca oğlanın ninesi veya amcasının karısı gelin kıza bir altın takar. Nişana davet edilen davetliler takı takmazlar, onlar hediyelerini düğünde getirirler. Daha sonra içkiler kadehlere konur, oğlan ve kız evi birbirlerine hayırlı olsun diyerek içkilerini içerler ve eğlenirler. Nişandan sonra iki taraf düğün tarihini belirler. Nişan ile düğün arası fazla uzatılmaz. Bu dönemde çiftlerin birbirleri ile görüşmelerini kısıtlayıcı bir durum söz konusu değildir¹⁸.

¹³ Fırat Öterkuş, 1964 Elazığ doğumlu, Ortaokul mezunu, esnaf.

¹⁴ Afrim Tanoğlu, 1924 Elazığ doğumlu, İlkokul mezunu, diş teknisyeni.

¹⁵ Naime Tanoğlu.

¹⁶ Burada söylenen çok sayıda ilahi vardır. Afrim Tanoğlun'dan nakledilen Harput Meryem Ana Kilisesi ilahilerinden bir örnek şöyledir;

Bende bir vakt-i şebab idim	Kalbime hoş olanı ben	Ah can-u cismim
oldu harab		
Hüsnü kuvvete malik	Asla dırığ etmedim	Düştüm ben ahu zara
Servet-ü nimetle mümtaz	Sefahatla geçti ömrüm	Ağlarım ah
geçti fırsat		
Kılmıştı beni Halik	Mahşeri zikretmedim	Dönmez

geri ne çare

¹⁷ Musa Dağ, 1937 Midyat Doğumlu, okur-yazar, Elazığ Süryani Kadim Meryem Ana Kilisesi pederi.

¹⁸ Mari Kayar.

Resmi nikah olmadan dini nikah yaptırmayan Süryanilerde, Kıyam Bayramı'ndan¹⁹

sonraki kırk gün içinde dini nikahın kıyılması yasaktır. Dolayısıyla düğün tarihi belirlenirken bu hususa dikkat edilir²⁰.

B- DÜĞÜN ESNASINDA ADETLER

Elazığ'da yaşayan Süryanilerde düğüne davet, eskiden *okuyucu* denilen bir kadının davet edileceklerin evlerine gitmesi suretiyle yapılırken, günümüzde bu uygulama davetiye gönderilerek yapılmaktadır. Düğüne sadece Süryaniler değil Müslüman olan tanıdıklar da davet edilmektedir. Bu sebeple bir düğünde davetlilerin büyük çoğunluğunu Müslümanlar oluşturmaktadır²¹.

1- Kına Gecesi

Süryanilerde düğün merasimi Cuma akşamı kız evinde yapılan kına gecesi uygulamasıyla başlamaktadır. Kına gecesine oğlan evinin kadınları ve damat katılmaktadır. Geline ve diğer kadınlara yakılacak olan kına oğlan evinden getirilir. Oğlan tarafından olan gelinin sağdıcı²², geline kına yakmadan önce avucuna bir çeyrek altın koyar. Şayet sağdıç altını vermezse gelin avucunu açmaz. Bundan sonra sağdıç, gelinden başlayarak kına gecesine gelen kadınlara ve orada hazır olan damada kına yakar. Geline ve diğerlerine kına yakılırken Çayda Çıra türküsü söylenir²³. Kına gecesi kız evinde

¹⁹ Bu bayrama Paskalya Bayramı da denilmektedir. Bu bayram, Hz. İsa'nın çarmıha gerildikten üç gün sonra tekrar dirilmesi anısına düzenlendiği için Hıristiyanların en eski ve en büyük bayramlarından birisidir. Süryaniler bu bayramı mart ile nisan ayları içerisinde kutlarlar. Yani 21 Mart'tan sonra ilk oluşan dolunaydan sonraki ilk Pazar günü kutlanır. Bu ise 21 mart ile 25 Nisan arasında bir güne denk gelebilir. Bayram kutlaması Pazar günü kilisede yapılan ayinle başlar. Ayinin bitiminde kilisede çörek ve kırmızı renge boyanmış yumurta dağıtılır. Yumurta öldü sanılan Hz. İsa'yı, kırmızı rengi çarmıhta akan Hz. İsa'nın kanını, çörek de Hz. İsa'nın bedenini sembolize etmektedir. Süryanilerde bu bayramdan sonraki kırk gün içinde nikah kıyılmamasının nedeni, Hristiyan inancına göre, Hz. İsa kıyam ettikten sonra kırk gün havarilerle birlikte olmasındandır. Bkz., Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, **Dinler Tarihi**, Ankara 1997, s.276,295; Mustafa Ünal, **Evensel Dinlerde Kutsal Zamanlar Takvimler, Dini Gün, Bayram ve Törenler**, Kayseri 2000, s.167-179; Şinasi Gündüz, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Konya 1998, s.105; İshak Tanoğlu.

²⁰ İshak Tanoğlu

²¹ Afrim Tanoğlu.

²² Genelde gelinin sağdıçlığını –zorunlu olmamakla birlikte- damadın kirvesinin hanımı yapmaktadır. Afrim Tanoğlu

²³ Bu türkünün sözleri şöyledir;

Çayda çıra yanıyor	Çayda çiralar yine
Humar göz oyamıyor	Yandılar döne döne
Fitil çift yara bir	Bahtılı cıra seni
Nasıl can dayanır	Ayda yılda bir güne

damat haricinde erkek bulunmaz. Kına yakıldıktan sonra kadınlar kendi arasında eğlenirler²⁴.

2- Damat Hamamı

Damat ve arkadaşları Cumartesi akşamı genellikle Harput'ta bulunan Cimşit hamamında damat hamamı yaparlar. Bunun için oğlan evi tarafından önceden hamam kapatılır ve hamama yiyecek, içki, banyodan sonra damada atmak için otuz kadar yumurta ve çalgıcı getirilir. Hamamda damat ve arkadaşları yemeklerini yiyip, içkilerini içerek müzik eşliğinde eğlenirler. Eğlenceden sonra damat yıkanır. Damat yıkandıktan sonra, arkadaşları yanlarında getirdikleri yumurtaları damada atarlar ve damat tekrar yıkanır. Bu işlem üç defa tekrarlanır²⁵.

3- Dini Nikah ve Düğün

Süryanilere göre resmi nikah yaptırmayan çiftlere kilisede dini nikah yapılmaz. Dini nikah Pazar günü kilisede yapılır. Gelin baba evinden dini nikah için kiliseye getirilmeden önce, evde erkek kardeşi beline kırmızı bir kuşak bağlar. Bu gelinin temiz ve bakire olduğunun işaretidir. Gelin baba evinden ayrılacağı sırada Gelin Havası melodisi²⁶ çalınır. Gelin babasının, annesinin ve akrabalarının ellerini öper. Babası ve annesi evden çıkmadan önce geline "iyi adını duyayım " diyerek nasihatte bulunurlar. Kız evi gelinle birlikte toplu halde nikah için kiliseye gelirler ve kızın babası damada gelini teslim eder²⁷. Bu da Süryanilerde oğlan evinin kız evine gelerek gelin alma adeti bulunmadığını gösterir.

Çayda çıra yüz çıra	Çayda çıra geline
Yanıyor sıra sıra	Kına yakın eline
Yarım keklik ben doğan	Nazar değmeye sakın
Everin adı sıra	Has bahçenin gülüne

Çayda çıra yakarım	Çayda çıram var
Yar yoluna bakarım	Gizli yaralarım var
Bir yüz görümlüğüne	Alem al yeşil giymiş
Beşibirlik takarım	Benim karalarım var

Bkz., Fikret Memişoğlu, **Harput Halk Bilgileri**, Elazığ 1995, s.252.

²⁴ Naime Tanoğlu.

²⁵ İskender Tanoğlu.

²⁶ Bu türkünün sözleri bulunmamaktadır.

²⁷ Mari Kayar.

Nikah esnasında gelin ve damat ayakta durur ve başlarına birer tane altından, gümüşten veya bakırdan yapılmış ve kırmızı kurdele bağlanmış taç takılır²⁸. Taç takılması, gelin ve damat için yeni bir hayatın başlangıcını, tacın üzerindeki kırmızı kurdele ise çiftlerin masumiyetini temsil etmektedir. Kahin nikaha başlamadan çiftlerin ellerini bağlar ya da gelinin yüzüğünü damada, damadın yüzüğünü de geline takarak parmaklarını birbirine geçirir. Nikah töreni bittiğinde ise ellerini çözer veya değiştirmiş olduğu yüzükleri tekrar çiftlere takar. Nikahın başında çiftlerin ellerinin bağlanması veya yüzüklerinin değiştirilmesi iki beden bir olmasını temsil etmektedir²⁹. Nikah esnasında damadın sağdıcı çiftlerin yanlarında haç tutar. Damadın sağdıçlığını ise genellikle damadın *kirvesi* yapmaktadır³⁰.

Süryanilerde nikah töreni uzun sürmektedir. *Kahin* nikahta Matta veya Yuhanna İncillerinden parçalar okur. *Kahin* nikah esnasında gelin ve damadın başlarını birbirlerine dokundurduğunda hangisi önce davranırsa diğerinin ayağına basar. Bu esnada kilisede hazır bulunanlar zılgıt çalarlar. Nikahın bu safhasında çiftlerden birinin diğerinin ayağına basması, ilk ayağa basanın evde sözünün geçeceği anlamına gelmektedir. Kilisede nikah merasimi bittikten sonra davetliler gelin ve damada hediyelerini takarlar. Bu hediyeler genellikle altın ve para cinsindedir. Kilisede yapılan dini nikaha Müslüman bazı komşu ve samimi arkadaşlardan da katılanlar olmaktadır³¹.

Kilisede nikah töreni tamamlandıktan sonra kız evi ve yakın akrabaları oğlan evine giderler. Gelin oğlan evine geldiğinde, eve girmeden önce bir koyun postu üzerinden yürütülür ve bir tahta kaşık kırdırılır. Gelinin post üzerinden yürütülmesi huyunun post gibi yumuşak olması için, tahta kaşık kırdırılması belayı uzaklaştırması ve eve uğurlu gelmesi içindir³².

Pazar günü akşamı oğlan evinde yemekli, içkili ve müzikli eğlence düzenlenir. Bir bakıma esas düğün bu akşam yapılmaktadır. Eğlence arasında, kiliseye gelmeyen Müslüman davetliler için takı merasimi yapılır³³.

Eğlence bitip davetliler dağıldıktan sonra gelin ve damat, oğlan evinde gerdeğe

²⁸ Fırat Öterkuş.

²⁹ Musa Dağ; Afrim Tanoğlu.

³⁰ Diğer Süryaniler gibi Elazığda yaşayan Süryaniler de Tanrı'nın insanda ne fazla ne de eksik bir uzuv yaratmadığını ileri sürerek sünnet olmayı reddederler. Türk kültüründe sünnet esnasında çocuğu tutan kişi kirve denilirken, Süryanilerde vaftiz esnasında kız çocuğunu tutana *vaftiz anne*, erkek çocuğunu tutana *vaftiz baba* denildiği gibi *kirve* de denilmektedir. Günay Tümer -Abdurrahman Küçük, **a.g.e.**, s.306; Afrim Tanoğlu.

³¹ Musa Dağ; Afrim Tanoğlu.

³² Naime Tanoğlu.

³³ İskender Tanoğlu.

girer. Gerdekte damat geline yüz görümlüğü için bir altın bilezik veya kolye gibi takı takar³⁴.

C- DÜĞÜN SONRASI HALK İNANIŞLARI

1- Düğün Sonrası İlk Sabah

Süryanilerde gelinin bakire olması önemlidir. Bu nedenle gerdekten sonraki ilk sabah damadın *kirvesinin* hanımı, gelinin kız olup olmadığını inceler. Kapıda bekleyen kirve erkeklere, hanımı da kadınlara haberi uygun bir dille bildirir³⁵. Gelin bakire çıktığında damadın annesinin elini öper, o da geline bir altın takı takar. Buna yüz açımılığı denilmektedir. Diğer taraftan oğlan evi kız evine bir kadın aracılığı ile kızlarının temiz ve bakire olduğu anlamına gelen *kırmızı bir elma* ve *gözünüz aydın* haberi gönderir. Bunun üzerine kız evi de oğlan evine bir tepsi baklava gönderir. Şayet gelin bakire çıkmaz ise ailesine gönderilir³⁶.

İlk gün öğleden sonra, oğlan evine kız evinin yakın akrabaları da çağrılarak yüz görümlüğü yapılır. Bu uygulamada damat damatlık elbisesini, gelin de gelinliğini giyerek bir masada oturur. Evde bulunan bir müzik aletinden çalınan müzik eşliğinde yemek yenir ve eğlenilir. Gelin ve damat genelde masada oturmakla birlikte aileler çiftleri bereket getirmesi için oynatırlar³⁷.

2- Gelin Gezdirme

Süryanilere göre yeni gelin evden ilk dışarı çıktığında, kocasıyla birlikte kiliseye gider. Kiliseden sonra damadın yakın akrabaları ziyaret edilir. Buna, *gelin gezdirme* denilmektedir. Gelin gezdirmede, ziyaret edilen akrabalar da damadın ailesini akşam yemeğine çağırırlar. Bu uygulama yaklaşık bir hafta sürmektedir. Böylelikle gelin dışarı çıkmaya başlar³⁸.

3- Gelin Hamamı

Elazığ'da yaşayan Süryanilerde gelin hamamı düğünden on beş gün sonra kadınlar arasında yapılmaktadır. Oğlan evi, önceden hamamın bir kısmını gelin hamamı için ayırır. Oğlan evi kadınları gelin hamamına gelirken yemek, meyve ve şerbet getirir. Gelin hamama girerken arkadaşlarından ikisi koluna girer ve diğer davetliler de arkada ellerinde mumlar olduğu halde zılgıt çalarlar. Hamama getirilen yiyecekler yenilip, şerbet içilirken bunlar hamamda bulunan diğer insanlara da dağıtılır. Burada çalgıcı yoktur,

³⁴ Fırat Öterkuş.

³⁵ İskender Tanoğlu.

³⁶ Naime Tanoğlu; İskender Tanoğlu.

³⁷ Mari Kayar.

³⁸ Naime Tanoğlu.

fakat gelin göbek taşı etrafında döndürülürken tef veya hamam taşı ile türkü söylenerek oynatılır³⁹.

4- Gelinin Ailedeki Konumu

Yeni evlenen gelinin, damadın babası ve erkek kardeşleri ile birlikte yemek yememe, konuşmama gibi yasaklayıcı uygulamaların bulunmadığı Süryani cemaatinde, evin reisi erkektir⁴⁰. Aile içinde kadın her hususta kocasına bağlı, erkek de Allah'a bağlı olarak kabul edilmektedir⁴¹.

Elazığ'daki Süryanilerin geleneklerine göre, yeni gelin, yanında kocası, kayın validesi veya tanıdık bir bayan olmadan tek başına -mecburi durumlar haricinde- dışarı çıkamaz. Bu uygulama gelin çocuk doğuruncaya kadar devam eder. Çocuk doğurmadan gelinin tek başına evden dışarı çıkması, geline değer verilmediği anlamına gelmektedir⁴².

5- Din Adamlarının Evlenmesi⁴³

Süryani kilisesine göre diyakos ve papaz grubunda olan din adamları evli olurlar. Bunlar bekar iken bu rütbeleri alamazlar ve hanımları öldüğünde tekrar evlenebilirler. Papaz sınıfında olan din adamları evli olabilir ancak hanımları öldükten sonra evlenemezler. Bunların hanımları da kocaları öldükten sonra evlenemez. Bu nedenle papazlık rütbesi verilecek olan din adamı karısının rızasını almak zorundadır. Bunun sebebi cemaatin manevi babası olması ve cemaatin de kendisine *baba* diye hitap etmesindedir. Dolayısıyla tekrar evlenmesi kendi kızlarından birisiyle evlenmiş gibi sayılmaktadır. Bu sınıfta olanlar bekarlığa güç yetiremeyip evlenmek istediklerinde, papazlık görevlerinden istifa etmeleri gerekmektedir. Manastırda Rahip olan din adamları evlenmezler, hayatları boyunca bekar yaşarlar ve episkopos, metropolit ve patrik bunlardan seçilir. Ancak karısı ölmüş papaz bilgi ve ahlak bakımından uygun olursa

³⁹ Afrim Tanoğlu; Naime Tanoğlu.

⁴⁰ Süryanilerde aile reisinin erkek olmasının nedeni Kitab-ı Mukaddeste geçen şu ifadelerle dayandırılmaktadır: "Ey kadınlar, kendi kocalarınıza Rabbe tabi olur gibi tabi olun. Çünkü bedeniniz kurtarıcısı Mesih kilisenin başı olduğu gibi, erkek de kadının başıdır. Fakat Kilise Mesihe tabi olduğu gibi, kadınlar da böylece her şeyde kocalarına tabi olsunlar." Bkz., **Kitab-ı Mukaddes**, Pavlosun Efesoslulara Mektubu, 5:22-24.

⁴¹ İshak Tanoğlu.

⁴² Naime Tanoğlu.

⁴³ Süryani kilisesine göre, din adamları başlıca üç gruba ayrılmaktadır; a -Diyakosluk: Bu derecenin beş rütbesi vardır. Bunlar: Okuyucu, Mürennim, Mürettip(Afodyakno), Baş diyakos(İncili Şemmas), Arhedyakon (Başdiyakosların başkanı) b-Papazlık: Bu derecede iki rütbe vardır. Bunlar; Keşiş(Papaz), Horepiskopos(Başpapaz. Bunlar bekar ve diğer isimleri pederdir.) c-Episkoposluk: Bu derecede dört rütbe vardır. Bunlar; Episkopos, Metropolit, Mafıryan (Patrik Mülhaki), Patrik. Bkz., Aziz Günel, **a.g.e.**, s.309.

episkopos sınıfına geçebilir⁴⁴.

SONUÇ

Yaklaşık olarak bin yıldır iç-içe barış ortamında yaşayan Türkler ve Süryaniler arasındaki dostane ilişkilerin bir sonucu olarak, Elazığ'daki Süryaniler, sosyal hayatta Hıristiyan dininin gerekleri dışındaki hususlarda Türk örf ve adetlerini benimsemiş ve uygulamışlardır. Bunu en açık bir şekilde Süryanilerdeki düğün adetlerinde görmek mümkündür.

Elazığ'daki Süryanilerin, kilisede yapılan nikah merasimi, rızası olmadan babası tarafında kızın evlendirilmemesi, yakın akraba evliğinin olmaması, evlendikten sonra zina haricinde boşanmanın olmaması gibi Kıtab-ı Mukaddes ayetlerine dayanan uygulamaların dışında, dünürçülüğe gitme, nişanlanma, düğüne davet biçimi, kına gecesi, düğünde yemek verilmesi ve takı takılması, yüz görümlüğü ve gelin gezdirme gibi merasimler sadece Elazığ'da değil Anadolu'nun her bölgesindeki Türklerde görülen uygulamalardır. Bu da kökü tarihin derinliklerine dayanan Türk-Süryani dostluğunun evlilik adetleriyle dışa yansıyan en güzel örneğini teşkil etmektedir.

⁴⁴ Aziz Gürel, **a.g.e.**, s.318; Musa Dağ.

KAYNAKLAR

A- KAYNAK ESERLER

AKSIN, Ahmet, **19.Yüzyılda Harput**, Elazığ 1999.

DANIK, Ertuğrul, **Ortaçağ'da Harput**, Ankara 2001.

ERBAŞ, Ali, **Hıristiyan Ayinleri**, İstanbul 1998.

GÜNDÜZ, Şinasi , **Din ve İnanç Sözlüğü**, Konya 1998.

GÜNEL, Aziz, **Türk Süryaniler Tarihi**, Diyarbakır 1970.

KİTAB-I MUDAKKES

KOLUMAN, Aziz, **Ortadoğu'da Süryanilik**, Ankara 1991.

MEMİŞOĞLU, Fikret, **Harput Halk Bilgileri**, Elazığ 1995.

SARIKÇIOĞLU, Ekrem, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, Isparta 2002.

TANOĞLU, İshak, “Meryem Ana Kilisemiz”, **Mesih ile 2000**, Elazığ 2002.

TÜMER, Günay - Abdurrahman KÜÇÜK, **Dinler Tarihi**, Ankara 1997.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük C.II, Ankara 1998.

ÜNAL, Mustafa, **Evensel Dinlerde Kutsal Zamanlar Takvimler, Dini Gün, Bayram ve Törenler**, Kayseri 2000.

B-KAYNAK KİŞİLER

DAĞ, Musa, 1937 Midyan doğumlu, okur-yazar, Elazığ Süryani Kadim Meryem Ana Kilisesi pederi.

KAYAR, Mari, 1924 Elazığ doğumlu, İlk Okul mezunu, ev hanımı.

ÖTERKUŞ, Fırat, 1964 Elazığ doğumlu, Orta Okul mezunu, esnaf.

TANOĞLU, Afrim, 1924 Elazığ doğumlu, İlkokul mezunu, diş teknisyeni.

TANOĞLU, İshak, 1955 Elazığ doğumlu, Üniversite mezunu, diş hekimi.

TANOĞLU, İskender, 1949 Elazığ doğumlu, Üniversite mezunu, diş hekimi.

TANOĞLU, Naime, 1928 Elazığ doğumlu, İlkokul mezunu, ev hanımı.